

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ПРОГРАМИ: ОСНОВИ ВИХОВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ І ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН ДО ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ У ШКОЛІ

Водяна В. О.

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

***Анотація.** У статті розглядаються основні концептуальні положення авторської виховної технології «Культурно-мистецькі програми» і подаються теоретико-методичні та організаційні аспекти підготовки майбутніх вчителів мистецьких дисциплін до оволодіння цією технологією.*

***Ключові слова:** культурно-мистецькі програми, технології, виховний процес, мистецькі дисципліни.*

***Анотация.** Водяная В. А. Культурно-художественные программы: основы воспитательной технологии и подготовка учителей художественных дисциплин к их реализации в школе. В статье рассматриваются основные концептуальные положения авторской воспитательной технологии «Культурно-художественные программы» и излагаются теоретико-методические и организационные аспекты подготовки будущих учителей художественных дисциплин к овладению этой технологией.*

***Ключевые слова:** культурно-художественные программы, технологии, воспитательный процесс, художественные дисциплины.*

***Annotation.** Vodyana V. Cultural and art programs: bases of educating technology and preparation of teachers of artistic disciplines to its realization at school. In the article are examined the substantive conceptual positions of the author educating technology «Cultural and art programs». Author lights theoretical, methodical and organizational aspects of preparation teachers of artistic disciplines to the mastering of this technology.*

***Key words:** cultural and art programs, technologies, educating process, artistic disciplines.*

Постановка проблеми. Одне з головних завдань навчально-виховного процесу у вищій школі полягає у трансформації навчальної діяльності студентів у професійну. Сьогоднішня система педагогічної освіти недостатньо сприяє повній реалізації творчого потенціалу майбутніх вчителів мистецьких дисциплін у виховній діяльності та не задовольняє їх потреб у професійному становленні в цій сфері. З огляду на це, важливого значення набуває оволодіння студентами новими освітніми технологіями навчання і виховання для подальшого використання їх у практичній діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретиками і практиками шкільної освіти (І. Бех, Е. Божович, М. Красовицький, О. Леонтєва, С. Степанов, Г. Селевко, Г. Сорока, В. Караковський, О. Захаренко, І. Іванов, К. Приходченко та ін.) вже переконливо доведено, що саме технологічний рівень розв'язання педагогічних проблем забезпечує

ефективний і постійний творчий розвиток особистості школяра. Головна мета технологічного підходу полягає у досягненні запланованого рівня вихованості учнів за допомогою певним способом організованої взаємодії всіх суб'єктів виховного процесу.

Проблема становлення особистості вчителя та визначення шляхів, засобів і методів професійного становлення студента в умовах педагогічного вузу, динаміки процесу формування готовності випускників вищої педагогічної школи до професійної діяльності висвітлена у працях багатьох вчених психолого-педагогічної галузі (В. Бондар, І. Каневська, Є. Карпова, Н. Кичук, Л. Макарова, А. Кондратенко, В. Котляр, З. Левчук, В. Лисовська, О. Мороз, С. Сисоєва та ін.). Поряд з тим, винятково важливого значення набуває підготовка майбутнього вчителя до інноваційної діяльності, яка зумовлена, насамперед, інтенсивним розвитком інформаційних технологій практично у всіх сферах людського буття. Проблеми, пов'язані з інноваційною педагогічною діяльністю, знайшли своє відображення і обґрунтування у роботах В. Безпалько, К. Бондарєвої, Л. Буркової, І. Дичківської, І. Зязюна, М. Кларіна, Л. Макрідіної, І. Підласого, О. Савченко, Г. Селевко, М. Поташник, Н. Юсуфбекової та ін.

Метою статті є обґрунтування авторської виховної технології «Культурно-мистецькі програми», виклад основних методологічних аспектів оволодіння цією технологією та висвітлення її ролі у процесі підготовки вчителів мистецьких дисциплін як важливого напрямку їх професійної діяльності.

Отримані результати. Пропонована у даній статті інноваційна виховна технологія базується на використанні у сучасній школі системи *культурно-мистецьких програм* (далі КМП). Основні положення цієї технології спрямовані на цілісний розвиток особистості дитини, який відбувається під впливом соціальних явищ оточуючого світу в міру

оволодіння вихованцями надбань людської культури. Образно кажучи, за висловом І. Д. Беха, «людина в кінцевому підсумку «ліпить» свою особистість із матеріалу культури, який організовано постачає їй вихователь, суспільство в цілому» [1, 34-35]. Розробка концепції КМП має в своїй основі наукове обґрунтування і багаторічний досвід виховної роботи у загальноосвітніх школах та позашкільних навчальних закладах. У своїй вихідній позиції вона базується на визнанні того, що методологічними основами сучасної педагогіки стають філософія культури і філософія людини.

Сучасна людина навіть на початку III тисячоліття ще до кінця не збагнула, що «її буття вирішується винятково у сфері культури; саме культурний порядок буття розкриває ту єдність екології, антропології і етнології, яка забезпечує стійке існування цивілізаційних систем» [3, 8]. Нині різні галузі науки доводять актуальність концепції цілісної реальності культури (у просторово-часовому вимірі) для досягнення духовної інтеграції людських спільнот, подолання їх ментальної несумісності. Лише в цьому можна вбачати надію на моральний і фізичний порятунок світу.

При всій різноманітності визначень культури спільним приймається визнання, що суб'єктом культури є особистість, яка творить, зберігає й поширює культурні цінності. Сьогодні особливо актуальним є питання про надання нового статусу культурі і творчості, які мають виступати в якості основних перспективних ідей, тому що саме вони визначають розвиток сучасної психолого-педагогічної думки. Адже будь-яка психолого-педагогічна концепція завжди базується на тому чи іншому розумінні культури, її суті.

Для обґрунтування концептуальної ідеї функціонування у виховному процесі школи КМП наведемо декілька наукових підходів до трактування культури. В контексті проблематики даної статті важливим є погляд на культуру Л. Когана, який наголошує на зв'язку культури з людською

діяльністю та на її специфіці і відзначає, що «основна соціальна функція культури – людинотворчість, тобто людська особистість - абсолютний об'єктивний і суб'єктивний предмет культури. Головна мета культури – формування певного типу особистості» [2, 72]. Особистості, яка у конкретному культурному вимірі повинна активно творити своє життя.

Академік РАН В. Стюпин, аналізуючи феномен культури, бачить у ньому систему надбіологічних програм людської життєдіяльності, які у своєму історичному розвитку забезпечують відтворення та зміну соціального життя у всіх його основних проявах. «Програми діяльності, поведінки і спілкування представлені розмаїттям знань, норм, навиків, ідеалів, зразків діяльності і поведінки, ідей, гіпотез, вірувань, цілей і ціннісних орієнтацій тощо. У своїй сукупності і динаміці вони історично накопичують соціальний досвід. Культура зберігає, транслює цей досвід (передає його від покоління до покоління). Вона також генерує нові програми діяльності, поведінки і спілкування людей, які, реалізуючись у відповідних видах і формах людської активності, народжують реальні зміни в житті суспільства» [4, 61]. Умовою зберігання і трансляції культурного досвіду є його обов'язкова фіксація в особливій знаковій формі, основні складові елементи якої функціонують в якості семіотичних систем. Культура набуває вигляду певного набору таких систем, які перебувають у постійному розвитку і мають досить складну організаційну структуру. Наявність в культурі різноманітних «надбіологічних програм людської життєдіяльності» передбачає таку кількість знакових структур, які фіксують і передають постійно змінний (оновлений) соціальний досвід. «Майстер-вчитель, який показує учню ті чи інші прийоми роботи; індивіди і соціальні групи, які є об'єктами наслідування для інших людей чи груп; доросла людина, вчинки якої копіює дитина, – все це набуває функції знакових систем, які транслюють програми поведінки, спілкування і діяльності» [4, 63].

Отже, коротко підсумовуючи ці думки, можна вбачати у подальшому їх розвитку можливість застосування програмного підходу до процесу виховання підростаючих поколінь.

Особливо значущим культурним явищем є мистецтво – практично-духовна творча діяльність людини, яка освоює і втілює естетичні цінності. Мистецтво відображає дійсність у конкретно-чуттєвих художніх образах у відповідності до певних естетичних ідеалів епохи. Ціль мистецтва – формування і розвиток здібностей людини, яка творчо змінює себе і навколишній світ за законами краси.

У справі виховання мистецтво відіграє виняткову роль. Воно має унікальні і практично невичерпні можливості щодо впливу на особистісний розвиток дитини. Причому саме мистецтво здатне гармонізувати всі складові цього розвитку, забезпечуючи самовизначеність та сприяючи самореалізації кожного вихованця у практичній художньо-творчій діяльності. Таким чином, мистецтво, як особливий феномен культури, завдяки своїй універсальності, невичерпності тематики, жанрів та художніх образів є джерелом і основним засобом цілісного розвитку особистості людини на кожному з етапів її становлення, а також концептуальною ідеєю виховних технологій КМП.

На основі викладеного матеріалу можемо сформулювати визначення КМП. Отже, культурно-мистецька програма – це багаторівнева система різнопланових, тематично об'єднаних культурно-мистецьких заходів, які відбуваються у цілісному, цілеспрямованому, послідовному, довготривалому процесі реалізації певної програми виховання, які розроблені з врахуванням закономірностей особистісно орієнтованого виховного процесу та вікових особливостей, зумовлених рівнем фізіологічного, соціально-психологічного та духовного розвитку учнів і базуються на використанні у їх художньо-творчій діяльності досягнень

загальнонародської культури, які акумулюються у творах мистецтва та у надрах народних традиційних культур.

Технологія КМП базується на використанні таких основоположних принципів функціонування: принцип пріоритетності культуротворчої діяльності та активної позиції учнів; принцип комплексного використання різних видів мистецтв у процесі розробки і реалізації КМП; принцип цілісного та системного підходу до виховання; принцип інтеграції навчальних дисциплін та культурно-мистецьких виховних заходів; принцип індивідуалізації художньо-творчої діяльності; принцип демократизації та гуманізації взаємин учнів та вчителів (вихователів, керівників та координаторів КМП); принцип наступності творчих та виховних завдань. Таким чином, взаємодія культури і мистецтва, навчання, виховання і художньо-творчої діяльності сприяє розвитку рефлексивної, активно-творчої, гармонійної особистості школяра.

Культура у технології КМП виявляється як необхідна умова, засіб, процес і результат виховання особистості. В свою чергу, освіта (навчання і виховання) є засобом існування і розвитку культури. В процесі пізнання і присвоєння культурних надбань відбувається особистісний розвиток творчої активності учнів. Культура виконує функцію формування соціально значущих мотивів особистості, вона стоїть біля витоків творчої діяльності індивіда, гармонізуючи його відношення з природою, суспільством, самим собою.

В даній технології учень стає активним учасником виховного процесу, його суб'єктом, здатним орієнтувати цей процес у відповідності з потребами свого розвитку. Виховання при цьому здійснюється на основі взаємодії, взаємообміну думками і почуттями, співробітництва вчителя (керівника, координатора КМП) і учня. Поряд з тим духовні, інтелектуальні, творчі і фізичні сили вихованців ще не сформовані. Тому вони потребують допомоги і підтримки. Роль вчителя, вихователя,

керівника є особливо важливою для успішної реалізації КМП у виховному процесі загальноосвітньої школи.

Практичну підготовку майбутніх вчителів мистецьких дисциплін успішно можна здійснювати під час викладання навчального курсу «Організація культурно-мистецьких програм у школі», який читається в Інституті мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Головні завдання курсу – навчання проводити виховну роботу у школі та в позашкільних закладах освіти культурно-мистецькими засобами; оволодіння студентами системою знань, вмінь і навичок, необхідних для організації і проведення різних за видами тематичних творчих заходів, укладення сценаріїв, концертних програм, програм свят, конкурсів, фестивалів тощо. Також студенти повинні оволодіти методикою збору та упорядкування матеріалів (художніх, документальних, прикладних), необхідних для розробки і укладання культурно-мистецьких програм.

Період навчання у вузі є особливо сприятливим для розвитку мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до педагогічних інновацій. Оволодіння методикою застосування нових технологій дасть змогу подолати низький рівень інновацій у шкільній мистецькій освіті і практиці виховної роботи, які утворилися через недостатню підготовку нинішніх вчителів-практиків, що частково є наслідком традиційного вузівського навчання.

В процесі викладання названого курсу використовуються різні форми організації діяльності під час проведення семінарсько-практичних занять, лабораторних робіт та педагогічної практики. Найбільш живими формами роботи є: педагогічний тренінг, що передбачає відпрацювання вмінь і навичок застосування елементів виховних технологій в роботі з учнями різних вікових груп; професійно-орієнтована гра, яка спрямована на моделювання проблемних виховних ситуацій і вирішення їх на основі

використання різножанрових мистецьких творів; робота в тимчасових творчих колективах (ТТК), які організуються для вирішення художньо-творчих завдань, що потребують колективного обговорення і прийняття рішень, і використовуються з метою формування умінь і навичок діалогічного спілкування, співробітництва і співтворчості; створення бази навчально-методичних матеріалів і культурно-мистецької інформації для розробки виховних тематичних програм, що дасть можливість майбутнім фахівцям систематизувати свій педагогічний і мистецький досвід та накопичені знання.

Оволодіння методикою застосування виховної технології проходить кілька етапів, під час яких формуються відповідні компоненти професійної діяльності вчителів мистецьких дисциплін. На когнітивному і моделюючому етапах відбувається формування мотиваційно-цільового та змістовно-процесуального компонентів, закладаються основи формування оцінно-рефлексивного компоненту. Завершальний (тренувально-апробаційний) етап відбувається під час педагогічної практики студентів і спрямовується на удосконалення отриманих знань і практичних вмінь щодо впровадження виховної технології КМП.

Висновки. Викладений матеріал переконливо доводить потребу творчого впровадження у програму підготовки фахівців мистецьких дисциплін нових виховних технологій, а також переосмислення системи виховної роботи в загальноосвітній школі. Головною метою пропонованої технології є вирішення актуальних завдань виховання школярів, що забезпечується засобами культурно-мистецьких програм, у яких цілеспрямовано реалізується виховний потенціал активної художньо-творчої діяльності школярів.

Перспективи подальших досліджень у зазначеному напрямку пов'язуємо з детальним вивченням практичних аспектів і досвіду використання програмних технологій виховання. Ця робота також має на

меті активізувати творчий пошук майбутніх вчителів мистецьких дисциплін, формувати у них вміння моделювати, здійснювати моніторинг соціально-педагогічних і культурологічних процесів, сприяти оволодінню навиками розробки і практичної реалізації культурно-мистецьких програм.

Література

1. Бех І. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навчально-методичне видання. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
2. Коган Л. Проблемы исследования целостности культуры. – М: Мысль, 1992. – 264 с.
3. Кондрацька Л. Художня епістемологія культури у вимірі педагогіки. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 408 с.
4. Степин В. Культура // Вопросы философии. – 1999. – № 8. – С.61–71.

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЖИВОПИСУ МАЙБУТНІМ ФАХІВЦЯМ ДИЗАЙНУ ОДЯГУ

Гоголева О. А., Зеленська Н. А.

Луганський національний педагогічний університет
ім. Тараса Шевченка

Анотація. Стаття присвячена деяким питанням специфіки навчання живопису і малюнку студентів, що навчаються за фахом «Дизайн одягу» у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: живопис, малюнок, дизайн одягу.

Анотация. Гоголева О. А., Зеленская Н. А. Специфические особенности преподавания живописи будущим специалистам дизайна одежды. Статья посвящена некоторым вопросам специфики обучения живописи и рисунку студентов, обучающихся по специальности «Дизайн одежды» в ВУЗах.

Ключевые слова: живопись, рисунок, дизайн одежды.

Annotation. Gogoleva O., Zelenska N. Specific features of teaching of painting to the future experts of design of clothes. Article is devoted to some questions of specificity of training of painting and figure of the students training on a speciality «Design of clothes» in high schools.

Key words: painting, drawing, design of clothes.

Визначення проблеми. Дизайнер одягу – це ключова фігура, яка визначає основоположні тенденції моди в Україні і є важливою складовою культури нашого суспільства. Тим часом практика показує, що більшість випускників факультетів дизайну одягу не володіють необхідними основами образотворчої грамоти, відповідним рівнем професіоналізму, прагнучи при цьому привнести нововведення в світ моди. Більш того, зображаючи модель, багато хто з них не може за допомогою художньої виразності малюнка і живопису грамотно закомпонувати малюнок на